

виховання дітей, оскільки від них залежить майбутнє країни [5, с. 126].

Підсумовуючи вище викладене слід зазначити, що для зменшення рівня сирітства в Україні варто проводити інформаційні кампанії на рівні країни, які б заохочували людей до усиновлення, а також запроваджувати додаткові заходи на локальному рівні, які були б спрямовані на роз'яснення громадянам правових та організаційних аспектів влаштування дітей до сімейних форм виховання, зокрема і під час дії правового режиму воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Війна, сирітство і усиновлення: статистика дітей без батьків в Україні. URL: <https://antiraid.com.ua/news/vijna-syrytstvo-i-usynovlennia-statystyka-ditej-bez-batkiv-v-ukraini/>.

2. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 22 березня 2022 р. № 349.

3. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866.

4. Грабовська Г. М., Галатенко К. В. Прийомна сім'я як форма опіки над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування: виклики сьогодення. *Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2022. Вип. 2 (63). С. 109.

5. Ямненко Т. М. Захист прав дітей, позбавлених батьківського піклування, з урахуванням міжнародних договорів з питань сімейного права. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2022. № 1 (62). С. 126.

Федіна Наталія Василівна,
*доцентка кафедри теорії права, конституційного
та приватного права, факультету № 1 ІПФПНП
Львівського державного університету внутрішніх справ,
кандидатка юридичних наук, доцент*

ДОТРИМАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРАВООХОРОННИМИ ТА ПРАВОЗАХИСНИМИ ОРГАНАМИ УКРАЇНИ

Сучасний розвиток українського суспільства, яке намагалося упродовж багатьох років розбудувати власну державу на засадах гуманізму та

справедливості, інтегруючись у світове та європейське співтовариство, досліджує, змінює відповідно до реалій сьогодення та наповнює реальним змістом значну кількість правових понять і правових явищ. Серед них чи не найважливіша роль належить проблемі забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

Тому з набуттям Україною незалежності збільшилося значення міжнародного права у суспільно-політичному, економічному і культурному розвитку нашої держави. Вирішення великої кількості питань, пов'язаних із сталим розвитком, перейшло у сферу міждержавних відносин – двосторонніх і багатосторонніх [1, с. 134]. Відповідно до ст. 18 Конституції України, «зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права» [2].

Варто зазначити, що з обранням євроатлантичного курсу правового розвитку, питання впровадження міжнародно-правових стандартів прав людини у національне право, їх дотримання суб'єктами публічної влади, набувають все більшої актуальності. Інтегровані в національне законодавство міжнародні норми, що визначають стандарти прав людини, роблять Україну суб'єктом глобального процесу стандартизації цієї галузі міждержавних відносин. Головними «виконавцями» міжнародно-правових стандартів прав особи на національному рівні постають органи публічної влади, змістом та сенсом діяльності яких є забезпечення прав людини та громадянина [1, с. 135].

Як зазначає Бараннік Р.В., робота всіх органів державної влади здійснюється у рамках закону і сприяє утвердженню основ законності та укріпленню правопорядку, але існує цілий ряд державних установ та громадських організацій, які займаються виключно виконанням правоохоронної функції [3, с. 23].

Також В. Тацій зауважує, що «у результаті широкого тлумачення правоохоронної функції до правоохоронних органів включаються майже всі органи виконавчої влади, які тією чи іншою мірою займаються виконанням правоохоронних функцій, тобто так чи інакше правоохоронною діяльністю» [4, с.4].

У свою чергу правозахисна діяльність полягає у роз'ясненні громадянам їх прав та обов'язків. Так, у Конституції України закріплюється право на юридичну допомогу (ст. 59) [2], що є основою правозахисної діяльності. Отже, правозахисна діяльність полягає у правовій допомозі громадянам України, іноземцям та особам без громадянства, юридичним особам, у спірних питаннях з охорони права, захисті від обвинувачення та у державному гарантуванні охорони прав громадян. До правозахисних органів слід відносити органи юстиції України, інститут Уповноваженого з прав людини, адвокатуру та нотаріат [3, с. 137].

В Україні безпосередньо захистом прав і свобод людини займається розгалужена система правоохоронних та правозахисних органів, а реалізація міжнародно-правових стандартів прав людини, закріплених у міжнародних

документах, відбивається в діяльності саме цих суб'єктів публічної влади. Інституційний підхід до визначення правоохоронної системи дозволяє говорити про неї як про сукупність органів державної влади, конституційним обов'язком яких є охорона прав, свобод та інтересів людини.

Вдосконалення вітчизняного законодавства і правозастосовної практики можливо за умови належного розуміння і реалізації міжнародних договорів, міжнародно-правових норм, визнаних Україною або створених за її безпосередньої участі. Система права України включає в себе не тільки Конституцію, закони та інші внутрішньо-державні правові акти, а й загальноновизнані принципи і норми міжнародного права і міжнародні договори. Пріоритет загальноновизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньо-державного права вперше було сформульовано в «Декларації про державний суверенітет України» 1990 р. (ст. X) [5]. Прийнята у 1996 році Конституція України встановила, що «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України» (ст. 9) [2].

Відповідно до Закону України «Про міжнародні договори України», «укладені і належним чином ратифіковані Україною міжнародні договори становлять невід'ємну частину національного законодавства України і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства» [6]. Ці положення мають загальне значення і поширюються на різні сфери діяльності органів державної влади, особливо тих, хто здійснює відповідно до закону правоохоронну і правозахисну функцію.

Формування міжнародних стандартів прав людини є складним об'єктивним процесом, який увібрав в себе загальнолюдський досвід створення норм міжнародного права. На сьогоднішній день Україною підписано та ратифіковано багато міжнародних угод в галузі прав людини, положення яких шляхом імплементації (або через інший механізм) інкорпоровані в національне право. Таким чином, правову основу діяльності правоохоронних і правозахисних органів складають поряд з вітчизняним законодавством і міжнародні договори України, а також визнані Україною міжнародно-правові норми.

Міжнародні стандарти визначають обов'язковий для держав або рекомендований державам нормативний мінімум правового статусу особистості, включаючи юридичний захист і відповідні правомочності і обов'язки державних органів і посадових осіб. Незважаючи на те, що саме поняття «стандарт» не має однозначного тлумачення як у теоретиків права, так і у вчених-міжнародників, суб'єктам публічної влади (посадовим особам) слід розуміти це поняття як визначені уніфіковані мінімально необхідні від держав-учасників умови захисту певних прав людини або прав певної категорії осіб. Наприклад, прийняті Конгресом ООН з попередження злочинності та поведження з правопорушниками Мінімальні стандартні правила поведження з в'язнями, прямо обумовлюють: їх мета викласти те, що зазвичай вважається правильним в галузі поведження з ув'язненими (п. 1) [7].

Крім цього, однією із актуальних та болючих проблем в діяльності

правоохоронних органів України в контексті реалізації стандартів захисту прав людини, залишається поведження з особами в системі виконання кримінальних покарань. За останні десятиліття в результаті досить ефективного міжнародного співробітництва в галузі забезпечення прав і свобод людини, в тому числі стосовно системи виконання кримінальних покарань, було прийнято ряд міжнародних стандартів поведження із засудженими. Як зазначає Д. Сімонович, зважаючи на інтеграцію України до європейської спільноти, де існують давні правові традиції дотримання прав людини, питання щодо європейських стандартів у кримінальному процесі, у якому права людини піддаються найбільшим обмеженням, вкрай актуальне [8, с. 3].

Тому, виконуючи свої обов'язки, посадові особи правоохоронних та правозахисних органів зобов'язані дотримуватися міжнародних норм у галузі прав людини, імplementованих державою в установленому законом порядку. Принцип верховенства закону передбачає також закріплення в законодавчих актах максимально деталізованого спектру завдань, функцій і повноважень, що має зменшити ризик зловживання суб'єктами правоохоронної та правозахисної діяльності власними повноваженнями. Останнє положення є особливо актуальним для нормативної бази діяльності правоохоронних органів України з її надзвичайною різноманітністю законодавчих, міжвідомчих і відомчих норм, що іноді призводить до занадто широкого трактування повноважень правоохоронних органів та, як наслідок, виникнення на практиці суперечностей між законним і підзаконним рівнями регулювання роботи персоналу.

За думкою О. Солоненко, досить ефективною в цьому випадку, як свідчить практика європейських країн, є максимальна регламентація дій посадових осіб шляхом розроблення деталізованих нормативно-правових актів, настанов, рекомендацій, що передбачають усі можливі варіанти поведінки персоналу в стандартних і нестандартних ситуаціях [9, с. 99]. Що стосується практичної реалізації міжнародних стандартів прав людини, то найчастіше в нормативних правових актах міжнародні договори включаються в правову основу діяльності певних правоохоронних органів. Наприклад, відповідно до ст. 3 Закону України «Про Національну поліцію», правовою основою діяльності поліції є міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [10].

Принципове значення для кримінально-виконавчого законодавства і практики його застосування має ст. 10 «Міжнародного пакту про громадянські і політичні права» [11], в якій говориться, що всі особи, позбавлені волі, мають право на гуманне поведження і повагу гідності, властивої людській особистості. Відповідно до цієї статті, пенітенціарною системою для ув'язнених повинен передбачатися режим, «істотною метою якого є їх виправлення і соціальне перевиховання». Неповнолітніх правопорушників слід відокремлювати від повнолітніх і надавати їм режим, який відповідає їх віку і правовому статусу.

Важливо зазначити, що у 1984 р. була прийнята «Конвенція проти

катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання» [12]. Конвенція передбачає, що держави-учасники повинні розглядати тортури у відповідному національному законодавстві як злочини. Вона недвозначно забороняє будь-які посилання на виправдання тортур. Також 26 листопада 1987 р. була прийнята «Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню» [13], в ст. 5 якої забороняється «примусова чи обов'язкова праця». Однак в цей термін не включається, зокрема, «будь-яка робота, виконання якої звичайно вимагається під час ув'язнення, призначеного згідно з положеннями ст. 5 цієї Конвенції або під час умовного звільнення з-під варти».

Отже, на сьогодні можна говорити про сформовану різноманітну систему міжнародних стандартів, які визначають характер захисту прав і свобод людини та громадянина суб'єктами правоохоронної та правозахисної діяльності. Міжнародні стандарти забезпечення прав і свобод людини мають бути фундаментальними принципами в діяльності органів державної влади та відповідати вимогам демократичного громадянського суспільства. Функціональна діяльність правоохоронних та правозахисних органів щодо забезпечення прав і свобод людини, відповідно до міжнародних стандартів є багатоаспектною, результати її залежать не тільки від професіоналізму її працівників, а й від ступеня довіри до них з боку громадян, налагодження співпраці з міжнародними організаціями та органами в цій сфері [1, с. 138]. Перспективою подальших розвідок у цьому напрямі має стати фактична реалізація міжнародних стандартів у діяльності органів державної влади, їх посадових осіб, які забезпечували б функціонування суспільних відносин у різних сферах життєдіяльності на засадах непорушності конституційних прав і свобод людини та громадянина.

Список використаних джерел

1. Наливайко Л. Р., Степаненко К. В. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. посібник / Л. Р. Наливайко, К. В. Степаненко. Дніпро : ДДУВС, 2019. 184 с.
2. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Бараннік Р. В. Судові, правоохоронні та правозахисні органи України: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. І допов. К.: КНТ, 2011. 352 с.
4. Тацій В. Поняття та система правоохоронних органів: у контексті системних змін до Конституції України. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4. С. 3–10.
5. Декларації про державний суверенітет України 1990 р. Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1990, № 31, ст.429 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>
6. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 р.

Відомості Верховної Ради України. 2004. № 50. Ст. 540. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>

7. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212

8. Сімонович Д. В. Європейські стандарти забезпечення прав людини у досудових стадіях кримінального процесу України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2011. 20 с.

9. Солоненко О. М. Сучасні міжнародні стандарти забезпечення прав і свобод людини в діяльності органів внутрішніх справ. *Науковий вісник НАВС*. 2011. № 6. С. 92–100.

10. Про Національну поліцію. Закон України від 2 липня 2015 року. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40-41. Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

11. Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII (2148-08) від 19.10.73 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

12. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. Конвенцію ратифіковано із застереженнями Указом Президії ВР № 3484-XI (3484-11) від 26.01.87 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text

13. Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню. Страсбург, 26 листопада 1987 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_068#Text

Фінагесва Інна Олександрівна,
*аспірантка кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ*

НАДАННЯ ДОПОМОГИ ДІЄЗДАТНІЙ ФІЗИЧНІЙ ОСОБІ – ОКРЕМИЙ ІНСТИТУТ ЧИ СКЛАДОВА ІНСТИТУТУ ОШКИ ТА ПІКЛУВАННЯ: ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

Найбільш чисельною категорією учасників цивільних відносин виступають фізичні особи. Законом встановлено, що підставою виникнення цивільних прав та обов'язків є дії цих осіб. Зокрема, такими діями вважається: укладення договорів чи інших правочинів, створення літературних, художніх творів, винаходів та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності; інші юридичні факти (правомірні дії); завдання майнової (матеріальної) та